

KONFERENCJA „50 LAT GEOGRAFICZNYCH BADAŃ LATYNOAMERYKANISTYCZNYCH NA UW (1964-2013)”

Konferencja

W dniu 12 listopada 2014 roku, z okazji 50 rocznicy zainicjowania geograficznych badań latynoamerykanistycznych na Uniwersytecie Warszawskim, w Sali Balowej Pałacu Potockich odbyła się konferencja „50 lat geograficznych badań latynoamerykanistycznych na UW (1964-2013)”. Była to okazja do spotkania geografów-latynoamerykanistów z przedstawicielami środowisk, z którymi współpracowali – zarówno geografami z innych ośrodków badawczych, jak i latynoamerykanistami, których dorobek wpisuje się w inne dyscypliny badawcze, takie jak historia, antropologia, neofilologia, nauki polityczne.

Konferencję otworzyła prof. dr hab. Mirosława Czerny, dyrektorka Instytutu Studiów Regionalnych i Globalnych, witając przybyłych gości i podkreślając, że organizatorzy dedykują ją dr hab. Marii Skoczek, prof. UW, której wkład w geograficzne studia latynoamerykanistyczne w ośrodku warszawskim jest trudny do przecenienia (od października 2014 roku prof. Maria Skoczek jest emerytowanym pracownikiem uczelni).

Następnie zabrał głos prof. dr hab. Andrzej Lisowski, dziekan Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych, który krótko omówił znaczenie badań nad Ameryką Łacińską z punktu widzenia wydziału, w tym wkład geografów-latynoamerykanistów w dorobek badawczy, dydaktykę i współpracę międzynarodową rozwijaną w jednostce. Głos zabrał także prof. dr hab. Jerzy Makowski, ostatni kierownik zlikwidowanego w 2013 roku Zakładu Geografii Ameryki Łacińskiej.

Pierwszą część obrad prowadziła dr hab. Bogumiła Lisocka-Jaegermann. Następnie prof. Maria Skoczek i prof. Andrzej Bonasewicz – jako byli kierownicy Zakładu i latynoamerykaniści – przedstawili historię zainteresowań warszawskich geografów tym regionem świata od lat sześćdziesiątych XX wieku, kiedy w 1964 roku, w Katedrze Geografii Regionalnej Świata, powołano dwa zespoły: Geografii Eurazji i Geografii Krajów Zamorskich. W 1974 roku powstała Pracownia Ameryki Łacińskiej w Instytucie Geografii UW, a w 1988 roku – Zakład Badań Regionalnych Ameryki Łacińskiej w Instytucie Krajów Rozwijających się na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych UW. W wyniku zmian struktury organizacyjnej

WGSR, 1 października 2013 roku zlikwidowano tę jednostkę. Prelegenci podsumowali najważniejsze osiągnięcia badawcze, dydaktyczne i organizacyjne wymienionych jednostek.

Po tym wystąpieniu kolejno zabierali głos zaproszeni goście omawiając znaczenie dorobku geografów dla polskiej latynoamerykanistyki oraz badań i dydaktyki prowadzonej w reprezentowanych przez nich jednostkach.

Prof. Marcin Kula, historyk, mówił o nie zawsze satysfakcjonujących związkach między badaniami geografów i historyków, postulując silniejszą integrację badań nad Ameryką Łacińską, prowadzonych w obrębie różnych dyscyplin.

Dr hab. Zofia Marzec, dyrektorka Instytutu Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich na Wydziale Neofilologii UW podkreśliła bliskie relacje instytucjonalne i personalne między iberystami i geografami wskazując na ścisłą współpracę jednostek w zakresie dydaktyki oraz kontakty badawcze ich pracowników.

Prof. Magdalena Śniadecka Kotarska, antropolog z Uniwersytetu Łódzkiego, przewodnicząca Zarządu Polskiego Towarzystwa Studiów Latynoamerykanistycznych, mówiła o miejscu warszawskich geografów w środowisku polskich latynoamerykanistów oraz o perspektywach współpracy między geografami i antropologami. Odczytała również list prof. Aleksandra Posern-Zielińskiego z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Prof. Urszula Żuławska, ekonomistka, odniosła się do doświadczeń współpracy ekonomistów z geografami, obejmujących także wspólne badania terenowe oraz międzynarodowe inicjatywy dydaktyczne.

Dr Joanna Gocłowska-Bolek, dyrektorka Centrum Studiów Latynoamerykańskich na UW mówiła o związkach między CESLA a geografami z WGSR, podkreślając, że reprezentowana przez nią jednostka została założona przez nieżyjącego już prof. Andrzeja Dembicza, pracownika WGSR, przy dużym wsparciu innych geografów.

Dr hab. Marcin Gawrycki, prof. UW, specjalista w zakresie stosunków międzynarodowych, mówił o doświadczeniach osobistych kontaktów z geografami-latynoamerykanistami i o ich wpływie na jego karierę akademicką, wspominając także uczestnictwo we wspólnych inicjatywach badawczych i wydawniczych.

Dr Mirosław Wójtowicz z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie przeczytał list dyrektora Instytutu Geografii UP i wskazał na znaczenie wsparcia udzielanego przez geografów-latynoamerykanistów z UW środowisku ich młodszych koleżanek i kolegów z Uniwersytetu Pedagogicznego.

Dr Barbara Jaczewska, najmłodsza pracownica Zakładu, mówiła o kształceniu kadr w tej jednostce, wypowiadając się również w imieniu nieobecnych absolwentów i młodych doktorów.

Oprócz wymienionych wyżej osób, krótkie wystąpienia zaprezentowali także inni zaproszeni goście, w tym dr Andrzej Malinowski – jeden z byłych pracowników Zakładu i dr Katarzyna Dembicz z Centrum Studiów Latinoamerykańskich UW.

Po przerwie dr hab. Bogumiła Lisocka-Jaegermann przedstawiła wyniki ostatniego projektu badawczego zrealizowanego w Zakładzie Geografii Ameryki Łacińskiej. Projekt, finansowany przez Narodowe Centrum Nauki N N1 14 147840, nosił tytuł „Zmiany społeczno-gospodarcze w regionach tubylczych Meksyku i ich percepcja przez mieszkańców. Przypadek Regionu Mazahua w stanie Meksyk” i był realizowany w latach 2011-2013 pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Makowskiego. Badania stanowiły kontynuację zainteresowań pracowników zakładu północną-zachodnią częścią stanu Meksyk, sięgających początków lat osiemdziesiątych XX wieku. Projekt był też próbą wypracowania wspólnych metod i technik badawczych, które mogłyby pomóc w prowadzeniu badań terenowych przez ekipę składającą się z geografów i antropologów.

Po prezentacji nastąpiła końcowa dyskusja. Jej najważniejsze wątki wiązały się z koniecznością i możliwościami pogłębiania i poszerzania podejść międzydiscyplinarnych w obrębie współczesnych badań latinoamerykanistycznych.

Konferencji towarzyszyła niewielka wystawa publikacji prac geografów-latinoamerykanistów, która wzbudziła duże zainteresowanie uczestników. Dotyczyło ono szczególnie najstarszych, jak i najnowszych publikacji. Te ostatnie – w tym trzy książki wieńczące prezentowany w końcowej części projekt, można było nabyć na stoisku wydawnictw wydziałowych.

W pierwszym kwartale 2015 roku ukaże się specjalny numer czasopisma *Prace i Studia Geograficzne* zawierający część materiałów konferencyjnych i dokumentację osiągnięć warszawskich geografów-latinoamerykanistów.

W konferencji uczestniczyło ponad 100 osób. Uczestnicy otrzymali zestaw materiałów konferencyjnych obejmujący program konferencji, krótką historię jednostek zajmujących się Ameryką Łacińską w strukturach WGSR UW oraz wykaz publikacji ich pracowników, także prac habilitacyjnych, doktorskich, magisterskich i licencjackich dotyczących Ameryki Łacińskiej, zrealizowanych na wydziale.

W latach 1964-2014 badania nad Ameryką Łacińską prowadziło ponad 20 pracowników i doktorantów Instytutu/Wydziału, powstało 200 prac magisterskich i kilkadziesiąt prac licencjackich i dyplomowych (na podyplomowych stu-

diach Wiedzy o Krajach Rozwijających się i Rozwój w Dobie Globalizacji), wypromowano 14 doktorów nauk o ziemi w zakresie geografii (w tym pięć osób z zagranicy), przeprowadzono siedem przewodów habilitacyjnych. W latach 1984-2009 wydano 31 tomów wydziałowego czasopisma *Actas Latinoamericanas de Varsovia*.

Zarys dziejów Zakładu Geografii Ameryki Łacińskiej

Zainteresowanie problematyką Ameryki Łacińskiej geografów związanych z Uniwersytetem Warszawskim sięga lat pięćdziesiątych XX wieku. Jedną z przyczyn tej sytuacji był udział czterech polskich geografów w kongresie Międzynarodowej Unii Geograficznej w Rio de Janeiro w 1956 roku. W tym okresie w Instytucie Geograficznym Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi powstały pierwsze prace magisterskie na temat Ameryki Łacińskiej: Andrzeja Bonasewicza (w 1954 roku) pt. „Zmiany gęstości zaludnienia w Ameryce Południowej w latach 1850-1950 jako wynik rozwoju społeczno-gospodarczego” i Reginy Czeredys (w 1959 roku) pt. „Surowce mineralne Meksyku oraz ich wykorzystanie”. Andrzej Bonasewicz opracował artykuły poświęcone krajom Ameryki Łacińskiej do *Encyklopedii Współczesnej PWN*, wydanej w latach 1954-63 oraz do *Geografii Powszechnej PWN* (tom V, 1967).

W 1964 roku w Katedrze Geografii Regionalnej IG powstały dwa zakłady: Geografii Eurazji (kierownik: J. Barbag) i Geografii Krajów Zamorskich (kierownik B. Winid) z pracowniami Krajów Ameryki Łacińskiej i Krajów Afryki. W 1974 roku w Zakładzie Geografii Regionalnej i Politycznej Instytutu Geografii UW utworzono Pracownię Ameryki Łacińskiej, a jej kierownictwo powierzono Andrzejowi Bonasewiczowi; w tej jednostce byli też zatrudnieni Mirosława Czerny, Andrzej Dembicz, Andrzej Malinowski, Jerzy Makowski, Stanisław Osiński, Maria Skoczek.

W 1977 roku powstał Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, utworzony w wyniku połączenia Instytutu Geografii UW i Instytutu Afrykanistycznego UW. Pracownię Ameryki Łacińskiej przeniesiono wówczas do Zakładu Badań Regionalnych i Porównawczych Instytutu Geografii Krajów Rozwijających się. W 1988 roku zakład ten został podzielony na dwie jednostki – Zakład Badań Regionalnych Ameryki Łacińskiej (kierowany przez Andrzeja Dembicza do 1991 roku, Marię Skoczek – w latach 1991-2002, Jerzego Makowskiego – od 2003 roku) i Zakład Badań Regionalnych Afryki i Azji.

W 2006 roku, w wyniku zmiany struktury organizacyjnej wydziału, w ramach Instytutu Studiów Globalnych i Regionalnych, powołano Zakład Geografii Ameryki Łacińskiej (kierownik Jerzy Makowski, pracownicy: Joaquín Roberto González Martínez, Bogumiła Lisocka-Jaegermann, Joanna Miętkiewska-Brynda, Maria Skoczek oraz od 2012 roku – Barbara Jaczewska).

W lipcu 2013 roku, w wyniku kolejnej zmiany struktury organizacyjnej wydziału, zniknęła jednostka, w której nazwie znajdował się termin „Ameryka Łacińska”. Pracownicy Zakładu przeszli do Zakładu Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych i Zakładu Geografii Rozwoju i Planowania Przestrzennego w Instytucie Studiów Regionalnych i Globalnych.

W okresie istnienia Pracowni/Zakładu Ameryki Łacińskiej na WGSR UW przeprowadzono siedem przewodów habilitacyjnych pracowników tej jednostki (Andrzej Bonasewicz 1980, Andrzej Dembicz 1984, Jerzy Makowski 1987, Maria Skoczek 1988, Mirosława Czerny 1995, Joaquín González Martínez 2006, Bogumiła Lisocka-Jaegermann 2012) oraz 14 przewodów doktorskich (w tym 5 osób z zagranicy).

Pracownicy Zakładu prowadzili zajęcia na wszystkich typach studiów na WGSR, a także w innych jednostkach UW (Katedrze Iberystyki/Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich, MSOŚ, CESLA UW). Za szczególnie ważną formę działalności dydaktycznej uznane było seminarium magisterskie Ameryki Łacińskiej, funkcjonujące w latach 1983-2013 dla studentów specjalizacji „Geografia krajów rozwijających się”, istniejącej na kierunku Geografia. W jego ramach powstało ponad 100 prac magisterskich poświęconych przede wszystkim zagadnieniom społeczno-gospodarczym krajów tego regionu (około 20% dotyczyło Meksyku, 15% Regionu Karaibskiego i 15% krajów andyjskich, pozostałe całej Ameryki Łacińskiej lub regionalnych studiów porównawczych – wybranych krajów Ameryki Łacińskiej i innych regionów). Od 1986 roku, w kolejnych tomach *Actas Latinoamericanas de Varsovia* (ALV), publikowano wykaz tych prac oraz streszczenia najlepszych prac (pełna dokumentacja prac zrealizowanych w latach 1986-2009 została opublikowana w tomie 31 ALV (por. także „Wykaz prac doktorskich, magisterskich, licencjackich i dyplomowych” w Aneksie w powyższym tomie).

Łącznie, w latach 1954-2013 blisko 300 studentów napisało prace magisterskie (203), licencjackie (44) i dyplomowe (30 – na Podyplomowym Studium Wiedzy o Krajach Rozwijających się i 5 – na Podyplomowym Studium Global Development – Rozwój a Globalizacja) poświęcone problematyce Ameryki Łacińskiej.

Od 2000 roku ważną formę działalności dydaktycznej pracowników Zakładu stanowi udział w międzynarodowym programie dydaktycznym Erasmus. Pierwsze umowy, jakie WGSR UW podpisał z partnerami zagranicznymi (Uniwersytecie Castilla-La Mancha i Uniwersytecie Complutense w Madrycie) były wynikiem kontaktów z geografami-latynoamerykanistami z tych ośrodków. Od 2000 roku pracownicy Zakładu prowadzą zajęcia w języku hiszpańskim, w których uczestniczą studenci Erasmusa oraz studenci z różnych wydziałów UW. Pracownicy Zakładu wyjeżdżali corocznie na wykłady do uniwersytetów w Hiszpanii (poza już wymienionymi były to uniwersytety w Sewilli, Huelvie, Santander oraz Uniwersytet Autonomiczny w Barcelonie) i Portugalii (w Coimbrze).

Pracownicy IG UW/WGSR UW opublikowali blisko 700 prac poświęconych Ameryce Łacińskiej.

W 1984 roku na WGSR rozpoczęto wydawanie dwóch obcojęzycznych serii wydawniczych *Miscellanea Geographica* – w języku angielskim i *Actas Latinoamericanas de Varsovia* – w języku hiszpańskim. W latach 1984-2009 opublikowano 31 tomów ALV, w których znalazły się teksty ponad 200 autorów z Europy, Ameryki Łacińskiej i USA. W ALV publikowane były przede wszystkim wyniki badań prowadzonych w Zakładzie we współpracy z ośrodkami akademickimi w krajach Ameryki Łacińskiej i Europy oraz materiały wielu sympozjów międzynarodowych, w tym sympozjów organizowanych przez pracowników Zakładu w ramach Międzynarodowych Kongresów Amerykanistycznych

W tomie 31 ALV, przygotowanym z okazji 25-lecia istnienia tego czasopisma, przedstawiono podsumowanie treści tekstów w nim opublikowanych oraz aneksy (skład Komitetu Redakcyjnego, spis autorów, spisy treści wszystkich tomów, prac doktorskich, magisterskich i licencjackich dotyczących Ameryki Łacińskiej, zrealizowanych na WGSR UW w latach 1986-2009).

Redaktorami naczelnymi ALV byli Andrzej Dembicz (w latach 1984-1994) i Maria Skoczek od 1995 roku. Od 2000 roku w skład Komitetu Redakcyjnego ALV wchodziła Maria Skoczek – redaktor naczelny, María Rosa Colantuono z Narodowego Uniwersytetu Comahue (Argentyna), Mirosława Czerny, Joaquín Roberto González Martínez, Gerd Kohlhepp z Uniwersytetu w Tybindze (RFN), Bogumiła Lisocka-Jaegermann, Jerzy Makowski, Miguel Panadero Moya z Uniwersytetu Castilla-La Mancha (Hiszpania), Aleksander Posern-Zieliński z UAM w Poznaniu, Urszula Żuławska.

Actas Latinoamericanas de Varsovia było czasopismem przeznaczonym, przede wszystkim, na wymianę międzybiblioteczną, trafiały do ponad 150 bibliotek w krajach Ameryki Łacińskiej, Europy i w Stanach Zjednoczonych Ameryki,

a dzięki tej wymianie w bibliotece wydziałowej znalazło się wiele czasopism poświęconych problematyce latynoamerykanistycznej.

Badania naukowe prowadzone w Zakładzie

Od lat siedemdziesiątych XX wieku cechą charakterystyczną działalności naukowej jest realizacja zespołowych tematów badawczych, obejmujących zarówno studia kameralne, jak i badania terenowe prowadzone w krajach Ameryki Łacińskiej dzięki współpracy z wieloma ośrodkami akademickimi (szerzej na ten temat w części poświęconej współpracy zagranicznej).

Studia kameralne miały na celu przede wszystkim upowszechnienie wiedzy o krajach Ameryki Łacińskiej w Polsce i przygotowanie podręczników akademickich. Niektóre z tych prac były realizowane na zamówienie instytucji (np. PISM), bądź stanowiły część inicjatyw podejmowanych przez polskie środowiska akademickie (np. opracowanie Encyklopedii Geograficznej Świata w latach dziewięćdziesiątych XX wieku lub publikacja poświęcona dziejom kultury latynoamerykańskiej pod redakcją Marcina F. Gawryckiego). Ich efektem są teksty publikowane w kilku ważnych pracach zbiorowych¹.

Zespołowe prace badawcze realizowane w Zakładzie obejmujące studia terenowe dotyczyły trzech głównych zagadnień: funkcjonowania lokalnych społeczności wiejskich, procesów urbanizacji oraz migracji i ich znaczenia w rozwoju regionalnym i lokalnym.

Badania nad wspólnotami wiejskimi były prowadzone od lat osiemdziesiątych XX wieku przy współpracy z Autonomicznym Uniwersytetem Stanu Meksyk oraz z Wydziałem Geografii Uniwersytetu Hawańskiego (w latach 1987-1991), w następnych latach prowadzono je także w Ekwadorze i Peru.

Najdłuższą tradycję mają badania prowadzone w Meksyku, gdzie zrealizowano pięć projektów: w północno-zachodniej części stanu Meksyk (1981, 2010-

¹ A. Bonasewicz, A. Dembicz, A. Malinowski, M. Skoczek, *Spory terytorialne w Ameryce Łacińskiej*, PISM, Warszawa 1973; A. Dembicz, J. Makowski, A. Malinowski, M. Skoczek, *Słownik terminów geograficznych Ameryki Łacińskiej*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1979; A. Bonasewicz, M. Czerny, A. Dembicz, J. Makowski, S. Osiński, M. Skoczek, *Geografia regionalna Ameryki Łacińskiej*, PWN, Warszawa 1985; A. Dembicz (red.), *Ameryka Łacińska – przestrzeń i społeczeństwo*, CESLA UW, Warszawa 1992; A. Jelonek, A. Bonasewicz (red.), *Encyklopedia Geograficzna Świata, t. 3, Ameryka Południowa*, OPRESS, Kraków 1996; J. Makowski (red.), *Geografia regionalna świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000; M. F. Gawrycki (red.), *Dzieje kultury latynoamerykańskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

-2013) i w regionie Las Huastecas (1985, 2001, 2006). Wzięli w nich udział wszyscy pracownicy i doktoranci Pracowni/Zakładu, a także ekonomista Ryszard Różga (1985, 2001) i antropolożki Agata Hummel i Renata Hryciuk (2010-2013). Badania prowadzone w latach osiemdziesiątych XX wieku miały na celu zdiagnozowanie sytuacji społeczno-gospodarczej na wielofunkcyjnych obszarach wiejskich, natomiast głównym celem badań prowadzonych w latach 2001-2013 było określenie przemian społeczno-gospodarczych i percepcji tych przemian przez mieszkańców. Wyniki badań opublikowano w języku hiszpańskim, polskim i angielskim w postaci artykułów i odrębnych tomów. Syntetyczne opracowanie wyników trzech projektów zrealizowanych w Las Huastecas zostało przedstawione w artykule B. Lisockiej-Jaegermann i M. Skoczek „Cambios de comportamientos socioeconómicos de las comunidades rurales y supercepción por la sociedad local. Caso de Las Huastecas”, opublikowanym w tomie poświęconym trzydziestoleciu współpracy naukowej WGR UW i Wydziału Geografii Autonomicznego Uniwersytetu Stanu Meksyk (M. Skoczek [red.], *Patrones de comportamientos socioeconómicos a nivel local en México*, WGR UW, Warszawa 2007). Wyniki badań prowadzonych w stanie Meksyk zostały przedstawione w trzech książkach: M. Skoczek (red.), *Mazahua Region in Mexico. Towards a New Indigenous Rurality*, WGR UW, Warszawa 2011; M. Skoczek (red.), *Transformaciones ambientales y socio-económicas en la Región Mazahua, México*, WGR UW, Warszawa 2013; M. Skoczek (red.), *Zmiany społeczno-gospodarcze w regionach tubylczych Meksyku i ich percepcja przez mieszkańców. Przypadek Regionu Mazahua*, WGR UW, Warszawa 2013.

W latach 1987-1991, w ramach współpracy z Wydziałem Geografii Uniwersytetu Hawańskiego, zrealizowano projekt dotyczący roli wspólnot wiejskich w organizacji społeczności lokalnych i ich przestrzeni pt. „Uspółdzielczanie rolnictwa kubańskiego. Rola rolniczych spółdzielni produkcyjnych w organizacji społeczności i przestrzeni wiejskiej w skali lokalnej”. Wzięło w nim udział kilkanaście osób, w tym pięciu pracowników WGR UW (Andrzej Dembicz, Joaquín R. González Martínez, Maciej Jędrusik, Jerzy Makowski, Maria Skoczek). W ramach projektu zrealizowano badania terenowe w kilkudziesięciu rolniczych spółdzielniach produkcyjnych położonych w różnych regionach Kuby. Były to jedyne badania dotyczące kubańskich spółdzielni produkcyjnych prowadzone bezpośrednio w tych jednostkach organizacji produkcji rolnej, a zarazem specyficznych społecznościach lokalnych. Wyniki badań zostały przedstawione w dwóch tomach *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, tom 9, 1989/91: Tomo especial polaco-cubano de estudios geográficos, J. Mateo Rodríguez, A. Dembicz (red.) oraz tom 13, 1991, M. Skoczek (red.), *Cooperativización de la agricultura en Cuba. El rol de las cooperativas de*

producción agropecuaria en la organización de la sociedad y el espacio rural. Wyniki badań były też prezentowane na kilku sympozjach międzynarodowych i publikowane w formie artykułów w czasopismach, między innymi w *Pracach i Studiach Geograficznych*, t. 15, 1994 (M. Jędrusik, M. Skoczek, „Warunki życia w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych na Kubie”, ss. 143-158).

Badania terenowe w Ekwadorze realizowane były w 1997 roku, gdy pracownicy WGSR uczestniczyli w 49 ICA w Quito. Były one poświęcone roli turystyki wiejskiej w rozwoju społeczności lokalnych, a ich wyniki zostały opublikowane, między innymi, w czasopismach wydziałowych: B. Lisocka-Jaegermann, J. Makowski, M. Skoczek, „Tourism nad the Local Economy in Ecuador”, *Miscelanea Geographica*, t. 8, 1998, ss. 197-202; B. Lisocka-Jaegermann, J. Makowski, M. Skoczek, „Turystyka a gospodarka lokalna w Ekwadorze, Afryka, Azja, Ameryka Łacińska”, tom 75, 1999, ss. 77-102.

W ostatnich latach realizowany jest projekt badawczy w Peru, koordynowany przez Mirosławę Czerny i Hildegardo Córdobę z Pontificia Universidad Católica del Perú w Limie dotyczący koncepcji zabezpieczenia egzystencji (*livelihood*) w Andach peruwiańskich. Jego wyniki zostały opublikowane w języku angielskim².

Badania dotyczące procesów urbanizacji były realizowane w różnych krajach Ameryki Łacińskiej (Meksyk, Kuba, Kolumbia, Wenezuela, Argentyna, Peru) z udziałem badaczy z miejscowych ośrodków akademickich. W latach 1981-1991 były to badania poświęcone funkcjonowaniu społeczności lokalnych w wielkich miastach oraz modelom rozwoju przestrzennego wielkich metropolii. W kolejnych latach realizowano projekty poświęcone rozwojowi miast i konsekwencjom tego procesu. Wyniki badań były publikowane m.in. w czasopismach wydziałowych: *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, t. 8, 1989 – M. Czerny (red.), „Modelos de desarrollo espacial de las grandes metrópolis en América Latina”. Materiales del simposio organizado en el marco del 8 Congreso de Americanistas, Amsterdam 1988 oraz w tomach 14 i 28 *Actas Latinoamericanas de Varsovia*³. Podsumowaniem wyników tych badań jest książka M. Czerny *Stare i nowe w przestrzeni miast Ameryki Łacińskiej. Aktorzy i kontestatorzy zmian*, WUW, Warszawa 2014.

Badania poświęcone problematyce migracji dotyczyły przede wszystkim roli migracji w rozwoju lokalnym i regionalnym i stanowiły one ważną część zespołowych projektów realizowanych w obszarach wiejskich Meksyku i Peru, a tak-

² M. Czerny, H. Córdova Aguilar, *Livelihood Hope and Conditionsof a New Paradigm for Development Studies: The Case of Andean Regions*, Nova Publisher, New York 2014.

³ Patrz: spis treści kolejnych tomów *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, opublikowany w tomie 31, Warszawa 2008-2009.

że badań indywidualnych prowadzonych wśród imigrantów pochodzących z Ameryki Łacińskiej w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Hiszpanii, Włoszech.

Wyniki badań nad migracjami były stosunkowo często prezentowane na konferencjach odbywających się w Polsce, przede wszystkim na cyklicznych sympozjach organizowanych przez Pracownię Migracji Masowych Instytutu Historii PAN w latach 1995-2009, a następnie publikowane w kolejnych tomach serii „Migracje i społeczeństwo”, wydawanych przez IH PAN. W 1996 roku, wspólnie z Polskim Towarzystwem Studiów Latinoamerykanistycznych (PTSL), zorganizowane zostało polsko-niemieckie seminarium geograficzne na temat skutków społeczno-ekonomicznych migracji ludności Ameryki Łacińskiej. Materiały przedstawione na seminarium zostały opublikowane w książce pod redakcją G. Mertins i M. Skoczek pt. *Migraciones de la población latinoamericana y sus efectos socio-económicos*, (1998). Wyniki badań prezentowano także na wielu konferencjach za granicą, między innymi na sympozjach organizowanych w ramach Międzynarodowych Kongresów Amerykanistycznych.

Współpraca zagraniczna

Od początku istnienia Pracowni Ameryki Łacińskiej jej pracownicy wyjeżdżali na dłuższe staże zagraniczne, a także jako profesorowie wizytujący lub pracownicy innych instytucji naukowych: na Kubę (Instytut Geografii Kubańskiej Akademii Nauk, Wydział Geografii Uniwersytetu Hawańskiego), do Meksyku (Narodowy Uniwersytet Autonomiczny Meksyku, Uniwersytet Autonomiczny Stanu Meksyk, Uniwersytet w Guadalajarze, Uniwersytet stanu Veracruz w Jalapie), Wenezueli (Instytut Geografii Uniwersytetu Andyjskiego w Meridzie), Kolumbii. Pierwsze oficjalne umowy o współpracy zostały podpisane z Uniwersytetem Autonomicznym Stanu Meksyk w 1979 roku, Uniwersytetem Hawańskim w 1986 roku i Narodowym Uniwersytetem Comahue w Argentynie w 1988 roku. Utrzymywano także kontakty z wieloma ośrodkami studiów latynoamerykanistycznych w Europie, przede wszystkim z Uniwersytetem w Tybindze, Uniwersytetem Castilla-La Mancha i Uniwersytetem Complutense w Hiszpanii, Instytutem Studiów Wielodyscyplinarnych nad Ameryką Łacińską – IPEALT w Tuluzie. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku i początkach XXI wieku liczba jednostek, z którymi utrzymywano kontakty, sformalizowane dzięki umowom o współpracy między UW i ośrodkami akademickimi w krajach Ameryki Łacińskiej i Europy, wzrosła, zmieniły się jednak formy tych kontaktów (były to przede wszystkim wyjazdy na konferencje lub semi-

naria naukowe łączone zwykle z badaniami terenowymi oraz krótkie wyjazdy na wykłady).

Jedną z ważniejszych form współpracy zagranicznej były sympozja organizowane we współpracy z partnerami zagranicznymi oraz seminaria organizowane przez pracowników Zakładu w ramach Międzynarodowych Kongresów Amerykanistycznych i Europejskich Kongresów Latynoamerykanistów organizowanych przez CEISAL (*Consejo Europeo de Investigaciones Sociales de América Latina* – Europejską Radę Studiów Społecznych nad Ameryką Łacińską).

Najdłuższą tradycję mają sympozja polsko-meksykańskie organizowane we współpracy z Uniwersytetem Autonomicznym Stanu Meksyk (UAEM), odbywające się co dwa lata, na przemian w Warszawie i Toluca. Pierwsze sympozjum odbyło się w 1977 roku w Toluca, stolicy stanu Meksyk, zaś ostatnie, już XIX sympozjum we wrześniu 2014 roku – również w Toluca. W Polsce zorganizowaliśmy dziewięć sympozjów: w Warszawie w latach 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2003, 2007 oraz w Krakowie w 2012 roku, przy współpracy z geografami z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej. Opublikowaliśmy także materiały ze wszystkich spotkań zorganizowanych w Polsce.

Pracownicy Zakładu uczestniczyli we wszystkich Międzynarodowych Kongresach Amerykanistycznych od 1985 roku, a od 46 ICA w Amsterdamie w 1988 roku byli także współorganizatorami sympozjów kongresowych i współredaktorami wydawnictw pokonferencyjnych, publikowanych w Polsce (w kolejnych tomach *Actas Latinoamericanas de Varsovia*, a także w wydawnictwach CESLA UW) lub za granicą.

W ramach 46 ICA w Amsterdamie Mirosława Czerny była organizatorem sympozjum poświęconego rozwojowi przestrzennemu wielkich miast: *Modelos del desarrollo espacial de grandes metrópolis en América Latina* (publikacja w tomie 8 ALV), a Maria Skoczek – organizatorem sympozjum na temat relacji między miastem a wsią na obszarach kolonizacji rolniczej – *Relaciones campo-ciudad en áreas de colonización agrícola en América Latina* (publikacja w tomie 7 ALV).

Na 47 ICA w Nowym Orleanie (1991) Mirosława Czerny i Miguel Panadero Moya z Uniwersytetu Castilla-La Mancha (Hiszpania) byli organizatorami sympozjum dotyczącego rozwoju małych i średnich miast – *Desarrollo de las ciudades pequeñas y medianas en América Latina*.

Na 48 ICA w Sztokholmie (1994) Maria Skoczek i Guadalupe Vargas Montero z Uniwersytetu stanu Veracruz (Jalapa, Meksyk) zorganizowały sympozjum na temat skutków migracji zarobkowych – *Migraciones laborales en América Latina y su impacto en los lugares de origen y destino* (publikacja w tomie

17 ALV); Bogumiła Lisocka-Jaegermann i Andrzej Dembicz byli koordynatorami sympozjum dotyczącego znaczenia miejsca i przestrzeni w tradycji kultur latynoamerykańskich – *El „lugar” y el „espacio” en la tradición de las culturas latinoamericanas* (publikacja: seria wydawnictw pokongresowych, Sztokholmie 1995).

Na 49 ICA w Quito (1997) Maria Skoczek i Guadalupe Vargas Montero koordynowały sympozjum na temat znaczenia migracji zarobkowych w rozwoju regionalnym i lokalnym: *Migraciones laborales contemporáneas y su rol en el desarrollo local y regional en América Latina* (publikacja w tomie 20 ALV), Bogumiła Lisocka i Andrzej Dembicz koordynowali sympozjum na temat przestrzeni w kulturze latynoamerykańskiej – *El espacio en la cultura latinoamericana* (publikacja w tomie 4 serii pod tym samym tytułem, wydawanej przez CESLA UW, 1997).

Na 50 ICA w Warszawie (2000) Bogumiła Lisocka-Jaegermann, José Velasco Toro z Uniwersytetu stanu Veracruz (Jalapa, Meksyk) i Eli Alves Penha z Uniwersytetu w Rio de Janeiro koordynowali sympozjum *El espacio en la cultura latinoamericana e interpretaciones de la historia regional* (publikacja w tomie 7 serii wydawanej przez CESLA UW, 2001), a Jerzy Makowski i Angeles Piñar Alvarez z Uniwersytetu w Grenadzie (Hiszpania) koordynowali sympozjum dotyczące znaczenia turystyki w rozwoju regionalnym i lokalnym – *Turismo como factor del desarrollo local y regional* (publikacja w tomie 23 ALV).

Na 52 ICA w Sewilli (2006) Mirosława Czerny i Jaime Vázquez z Uniwersytetu Valle (Kolumbia) koordynowali sympozjum na temat wielofunkcyjności obszarów wiejskich – *Multifuncionalidad de las zonas rurales en América Latina* (publikacja w tomie 29 ALV), a Bogumiła Lisocka-Jaegermann i Urszula Żuławska koordynowały sympozjum dotyczące projektów rozwojowych i współpracy międzynarodowej na rzecz rozwoju – *Proyectos del desarrollo y cooperación internacional para el desarrollo en América Latina*.

Na 53 ICA w mieście Meksyk (2009) Mirosława Czerny i Hildegardo Córdova Aguilar z Papieskiego Uniwersytetu Katolickiego w Limie koordynowali sympozjum na temat wpływu procesu globalizacji na życie wspólnot wiejskich na obszarach górskich – *Impacto de globalización en pequeñas comunidades rurales de las zonas montañosas de América* (publikacja w czasopiśmie *Espacio y Desarrollo*, wydawanym przez PUCP).

Pracownicy Zakładu uczestniczyli także w kongresach latynoamerykanistycznych organizowanych przez CEISAL (1996 rok – Salamanca, 1998 rok – Halle, 2002 rok – Amsterdam, 2004 rok – Bratysława, 2007 rok – Bruksela, 2010 rok – Tuluza, 2013 rok – Porto), koordynując następujące sympozja: Andrzej Dembicz i Bogumiła Lisocka-Jaegermann, *El espacio en la cultura latinoamericana*, w Sa-

lamance; Andrzej Dembicz, *El espacio en la cultura latinoamericana*, Maria Skoczek i Valentin Petrusenko z Uniwersytetu w Płowdiw (Bułgaria), *Medioambiente, turismo e identidad regional*, Mirosława Czerny, Anatoli Glinkin oraz Boris Martinow z Rosyjskiej Akademii Nauk, Dominique Mathieu z Uniwersytetu w Tuluzie *Modelos de desarrollo, estrategias políticas y problemas de integración*, w Halle; Maria Skoczek i María Estela Orozco Hernández z UAEM, *Nueva geografía socio-económica de las regiones indígenas en América Latina*, Bogumiła Lisocka-Jaegermann i Luitgarde Oliveira Cavalcanti Barros z Uniwersytetu Stanowego Rio de Janeiro, *Movimentos sociais na América Latina: séculos XX e XXI*, w Porto.

W ramach CEISAL działały od 1987 roku dwa zespoły badawcze: *Grupo de Trabajo Estudios Regionales*, koordynowany przez Andrzeja Dembicza i *Grupo de Trabajo Migraciones*, koordynowany przez Andrzeja Bonasewicza. W pracach pierwszego z nich uczestniczyli prawie wszyscy pracownicy i doktoranci Zakładu, w trzech tomach ALV opublikowano materiały zaprezentowane na spotkaniach zespołu w Wiedniu w 1988 roku (tom 10, A. Dembicz [red.], *Región tradicional vs. región funcional nueva en América Latina – regionalismos y la organización impuesta del espacio*), w Halinie w 1989 roku (tom 11, A. Dembicz [red.], *Región como expresión y percepción de las realidades sociales latinoamericanas*) i w Warszawie w 1992 roku (tom 15, J. Roberto González Martínez [red.], *El lugar y el espacio en la tradición cultural latinoamericana*).

W następnych latach kontynuowano badania dotyczące znaczenia miejsca i przestrzeni w kulturze latynoamerykańskiej, a ich wyniki były publikowane w wydawanej przez CESLA UW serii „El espacio en la cultura latinoamericana” (w latach 1996-2001 ukazało się 7 tomów). Zespół zajmujący się problematyką migracji koncentrował swoją uwagę na migracjach między krajami Europy i Ameryki Łacińskiej i konsekwencjami tych procesów. Wyniki badań publikowano w serii „Migraciones”, wydawanej w Münster (RFN) w latach 1990-1992.

Kontakty międzynarodowe nawiązane przez pracowników Zakładu umożliwiły również wyjazdy studentów tak indywidualne, jak i zbiorowe do krajów Ameryki Łacińskiej i ośrodków studiów latynoamerykańskich w Europie.

Bogumiła LISOCKA-JAEGERMANN*
Maria SKOCZEK**

* Bogumiła Lisocka-Jaegermann – dr hab., geograf, latynoamerykanistka, adiunkt w Instytucie Studiów Regionalnych i Globalnych WGSR UW, zatrudniona w jednostce od 1981 roku.

** Maria Skoczek – dr hab., prof. UW, geograf, latynoamerykanistka, emerytowana profesor w Instytucie Studiów Regionalnych i Globalnych WGSR UW.